

# Spoločné kontexty vzdelávania a výchovy.

## Otázky – stratégie – riešenia

Akadémia Ignatianum v Krakove

21. septembra 2019, Krakov

Dobre kladené otázky vedú k dobre voleným stratégiám riešení, a to vedie k pozitívnemu predpokladu, že problémy možno vyriešiť. Tento leitmotív z názvu charakterizoval už druhú medzinárodnú interdisciplinárnu vedeckú konferenciu *II. Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa: Społeczne konteksty edukacji i wychowania. Pytania – strategie – rozwiązania (Spoločné kontexty vzdelávania a výchovy. Otázky – stratégie – riešenia)*. Tentokrát sa odborníci z oblasti sociológie, filozofie, teológie a pedagogiky stretli na pôde ďalšej jezuitskej inštitúcie, Akadémie Ignatianum v Krakove, aby pokračovali v spoločnej debate o význame vzdelávania a o prístupe humanitných disciplín vo všeobecnosti k problémom kultúry, vzdelávania a výchovy. Prvá konferencia, ktorá bola pred rokom vo Varšave, sa zameriavala na súčasné problémy výchovy a vzdelávania. Už pred rokom vo Varšave bolo zrejmé, že interdisciplinárne prístupy k identifikácii vzdelávacích problémov sú perspektívnou cestou skúmania a nachádzania riešení.

Ako prínosné sa javí aj to, akú formu usporiadania konferencie volili organizátori. Zvolili formu, ktorú možno obrazne vyjadriť frázou *Less is more*. Nižší počet účastníkov konferencie umožňoval flexibilne rozšíriť rozsah jednotlivých príspevkov nad stanovený časový rámec, a tak vytvoriť priestor pre živú a podnetnú diskusiu a reálnu výmenu názorov. V dobe konferencií, ktoré sa robia pre konferencie samotné, sa takáto stratégia javí ako nanajvýš originálna a zároveň aj skutočne vytvárajúca prostredie, v ktorom možno niečo konštruktívne riešiť a navzájom sa odborne inšpirovať.

V rámci druhej konferencie v poradí sa kryštalizoval špecifický aspekt, ktorý je spoločný tak pedagogickému vzdelávaniu, ako aj teológii a filozofii. Tým je špecifická povaha vzdelávania v jezuitskom prostredí, ktorú charakterizuje snaha o integrálnosť rozvoja ľudskej osoby.

Prvý príspevok, ktorý otvoril konferenciu, predniesol Lukáš Jeník z Teologickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. V príspevku *Toward a Theoretical and Historical Basis of the Jesuit Education (K teoretickým a historickým východiskám jezuitskej edukácie)*<sup>1</sup> sa explicitne zameriaval na práve vyššie uvedený aspekt jezuitského školstva. Ak totiž možno niečím stručne charakterizovať jezuitské školstvo, tak je to interdisciplinárny vedecký výskum, ktorého cieľom je integrálny rozvoj ľudskej osobnosti. Jezuitskú edukáciu však na rozdiel od

<sup>1</sup> Konferenčný príspevok bol realizovaný v rámci riešenia projektu APVV-15-0189 *Vybrané faktory pro -rodinnej strategie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálním prostředí*.

iných modelov vzdelávania necharakterizuje zameranie sa na teóriu pre teóriu, ale vzhľadom na východiská ignaciánskej spirituality je hodnotou praktická schopnosť jedinca slúžiť väčšiemu dobru. Jezuitské školstvo a bohatosť otvorenej tradície tak ponúka recept na riešenie súčasných problémov, akými sú nekritické myslenie či vzrast populizmu. Ingrediencie tohto receptu vychádzajú z historických východísk, ktorými sú: klasická filozofia a akcent na význam rétoriky, renesančné studia humanitatis a napokon ignaciánska spiritualita, ktorá akcentuje zodpovednosť. Kombinácia týchto bodov a s nimi spojených konzekvencií charakterizuje ideál jezuitského školstva, ktoré by malo byť: otvorené a tolerantné, veľkorysé a multikulturálne, kritické a slobodné, efektívne a napokon kultivujúce človeka a vedúce k prosociálnosti.

Druhým rečníkom na konferencii bol Janusz Mółka SJ z Akadémie Ignatianum v Krakove, ktorý vystúpil so svojím príspevkom *Wychowanie do pracy komponentem drogi do sukcesu. (Výchova k práci ako súčasť cesty k úspechu)*. Téma, ktorá je záujemcom známa predovšetkým z čítania Wojtyłovho titulu *Osoba a čin*, zapadla do celkového obrazu témy konferencie. Mółka sa zameral na často opomínanú problematiku a tou je pozitívne zhodnotenie práce v kontexte výchovy. V dobe, kedy sa vo všetkých pádoch skloňujú pojmy kreativita, efektívnosť či kritické myslenie, sa môže zdať analýza problému práce ako archaicky pôsobiaci motív. Mółka sa však vo svojej prezentácii zameriaval predovšetkým na filozofické a teologické zhodnotenie ľudskej práce ako niečoho, čo esenciálne charakterizuje ľudskú prirodzenosť. Ak teda hovoríme o integrálnom rozvoji ľudskej osoby, nemožno zabudnúť na hodnotu práce. Práca ako taká nepredstavuje len druhoradý akcident, ale človek je definovaný tým, že pracuje. Nie je len tvoriaci – *homo faber*, ale vo všeobecnosti človek pracujúci – *homo laborans*. Výchova a vzdelávanie, ktoré akcentujú tento aspekt – nevyhnutnosť a hodnotu práce –, tak vyzdvihujú esenciálnu črtu ľudskej bytosti ako hodnotu, ktorú musí každý integrálny plán rozvoja ľudskej bytosti integrovať.

Prvú sekciu príspevkov uzatváral príspevok *DNA kobiety sukcesu w Polsce a społeczne uwarunkowania edukacji (DNA úspešnej ženy v Poľsku a spoločné podmienky vzdelávania)*, ktorého autorkou bola Magdalena Urlińska-Berens z Akadémie Ignatianum v Krakove. Atraktívna a v teologickom prostredí často opomínaná téma výskumu autorky, ktorá sa kriticky venovala problémom genderovej rovnosti a genderových stereotypov, otvorila viacero otázok. Nakoľko je súčasné teologicko-filozofické vzdelávanie v kresťanskom prostredí otvorené diskusii a kritickému dialógu so súčasnými témami sociológie či filozofie? Rodové stereotypy sa javia ako problém charakteristický pre feministické myslenie, ktorého centrom je otázka ženskej rovnosti. Magdalena Urlińska-Berens však ponúkla širší kontext, ktorý lepšie zodpovedá aj samotnému feminizmu, nie jeho karikatúre, ktorá sa teší v kresťansko-konzervatívnom prostredí dobrému zdraviu a výdatnej podpore. Feminizmus nie je filozofiou žien pre ženy, ale filozofiou, ktorá akcentuje problém ľudskej dôstojnosti ako východiskový a predchádzajúci problém rodových vzťahov. V príspevku zdôrazňovala pozitívny význam rodových odlišností, ale tiež nevyhnutnosť debaty

o vzdelaní, ktoré umožňuje meniť zaužívané a tradičné predsudky, ktoré nijako nesúvisia s odlišnosťou rodu či ľudskou prirodzenosťou vo všeobecnosti.

Rastislav Nemec z Teologickej fakulty Trnavskej Univerzity v Trnave otváral svojou prezentáciou druhú časť konferencie. Jeho príspevok *Zmena architektúry textu – zmena paradigmy v pedagogike?* nadväzoval na riešiteľské úlohy a príspevky z predchádzajúcej konferencie.<sup>2</sup> Zatiaľ čo pred rokom sa zamerával na problém vzdelávania v digitálnej ére, v novom príspevku sa zaoberal samotnou problematikou čítania. Motívom v pozadí jeho príspevku je často nekonštruktívna debata o tom, ako sa v dnešnej dobe postaviť k vzdelávaniu v digitálnej dobe. V často nikam nevedúcej debata stoja názory odmietajúce svet digitálnej éry a vyzývajúcej ku klasickému vzdelávaniu, k odmietnutiu digitálnej technológie a elineárneho čítania. Ako je toto odmietnutie možné, je zamlčaný problém. Druhú stranu charakterizuje technokratický progresivizmus a tiež určitá dávka naivného scientizmu, ktorý nijako nereflektuje pozitívnu hodnotu tradícií. Rastislav Nemec sa vo svojom príspevku pokúšal ukázať, ako sa modalita čítania netýka len elektronických médií, ale týka sa aj tlačných titulov. Už tlačné médiá sú schopné meniť kognitívne parametre ako pozornosť a pamäť čitateľa. Problém konfliktu médií – tlačenej podoby či elektronického média – tak odkazuje k hlbšiemu problému a tým nie je médium ako také. To sa javí viac či menej ako neutrálne. Ústredným problémom je potreba aktuálne prispôbovať obsah médiu, využívať silné stránky toho-ktorého média (elektronického či klasickej knihy) a napokon nevylučovať, ale integrovať oba typy.

Kamilla Frejusz z Collegium Bobolanum vo Varšave predstavila najvyššiu aktuálnu tému v príspevku *Pseudodialog w środowisku edukacyjnym i wychowawczym* (*Pseudodialóg vo vzdelávacom a výchovnom prostredí*). Na tému pseudodialógu sa možno pozrieť z dvoch strán. Z negatívnej, čo je pravdepodobne prvá konotácia pri všetkých slovách s predponou „pseudo“. Zároveň však téma pseudodialógu otvára aj kritickú debatu a priestor pre odbornejšiu diskusiu a detailnejšie zhodnotenie. Zatiaľ čo v prípade medziludských vzťahov sa ukazuje pseudodialóg ako takpovediac diagnóza dnešnej doby, v prostredí vzdelávania a výchovy nie je téma pseudodialógu taká jednoznačná. Akú povahu má mať totiž vzťah medzi učiteľom a žiakom v predškolskom veku či v prvých stupňoch štúdia? Zaiste, sokratovský dialóg spoločného hľadania pravdy či akcent na ľudskú osobu, ktorý možno badať v personalizme M. Bubera, je typickou ukážkou dialógu. Možno však všetky pseudodialógy – mentálne a intelektuálne nerovných partnerov – označiť za niečo negatívne? Možno parametre dialógu aplikovať na každý typ vzťahov (napr. študent a učiteľ, zamestnanec a zamestnávateľ a pod.)? Kamilla Frejusz zdôrazňuje, že to nie je otázka metódy dialógu, ale problém etický, ktorý úvahu o metóde predchádza. Etickým motívom a problémom, ktorý robí z pseudo-

2 Konferenčný príspevok bol realizovaný v rámci riešenia projektu APVV-15-0189 *Vybrané faktory pro -rodinnej strategie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí*.

dialógu pozitívny či negatívny prístup vo vzdelaní a výchove, je otázka ľudskej dôstojnosti a jej rešpektu.

Konferenciu uzatváral sociologicko-filozofický orientovaný príspevok *Człowiek a kultura. Społeczne konteksty wychowania w oparciu o wybrane elementy koncepcji José Ortegi y Gasseta (Človek a kultúra. Spoločné kontexty výchovy založené na vybraných elementoch koncepcie José Ortegu Y Gasseta)*, ktorého autorom bol Jarosław Charchuła SJ z Akadémie Ignatianum v Krakove. Španielsky filozof a mysliteľ sa vo svojich dielach o výchove, kultúre či technike dotýka problémov a intuitívne vystihuje problémy dneška. Charchuła sa vo svojom príspevku zamerail na viacero vybraných elementov z Gasetovho diela, ktorými takpovediac predbehuje dobu a anticipuje problémy súčasnosti. Podľa Gasseta je vzdelanie kľúčom ku kultivácii spoločnosti, pretože vzdelanie oslobodzuje a umožňuje človeku aktualizovať jeho potenciál. Masa a materialistická kultúra, ktorá žije len v úrovni obstarávania a len pre materiálne dobrá či ideu materiálneho úspechu, sa týmto oberá o možnosť autentického života a sebarealizácie. Masový človek však nie je bytosťou, ktorú definuje pôvod. Naopak, človek z masy môže byť bohatý i chudobný. Cieľom autentického života je ušľachtily život, ktorý nie je obmedzený pôvodom či sociálnym statusom. Vnútna sloboda nie je doménou bohatých. José Ortega Y Gasset, podobne ako iní autori (Heidegger), ktorí sa venujú vzťahu kultúry a techniky, nedáva exaktne presnú odpoveď, ako sa k problému techniky postaviť, a už vôbec nenavádza k nejakému romantickému odmietnutiu modernity. Charchuła vo svojej štrukturovanej prezentácii Gasetových myšlienok o kultúre zdôraznil, že svet vzdelania a kultúry nie je takpovediac protikladom techniky, skôr je podľa Gasseta nevyhnuté akcentovať kritickosť, ktorá má byť ideálom výchovy, a teda aj nápomocná pri rozlišovaní.

Vychádzajúc z myšlienok a formulácie úloh jezuitského školstva, ktoré nájdeme v dielach bývalých jezuitských generálov ako Peter-Hans Kolvenbach, Adolfo Nicolás či v myšlienkach dnešného generála Artura Sosu, možno nájsť spoločných menovateľov jezuitskej pedagogiky: prehĺbenie myslenia a tolerancia, sloboda a kritické myslenie a napokon vzdelanie pre službu. Druhý ročník konferencie ukázal, že tieto výzvy a úlohy sú nielen stále aktuálne, ale tiež inšpirujúce a ako stratégia vedúce k potenciálnemu riešeniu dnešných problémov.

Lukáš Jeník, PhD.

Katedra kresťanskej filozofie

Teologická fakulta Trnavskej univerzity

Kostolná 1, P. O. Box 173

814 99 Bratislava

lukas.jenik@truni.sk